

MICROREDITAREA CA INSTRUMENT PENTRU INCLUZIUNE SOCIALĂ¹

DANIEL ARPINTE

Articolul are ca temă potențialul sectorului microcreditării în Europa, și în special în România, de a asigura suport pentru reinserția socială a grupurilor vulnerabile. Deși la nivel european sectorul microcreditării este sever subdezvoltat, în România are un foarte bun potențial de dezvoltare în cadrul sectorului de economie socială. Cooperativele de credit și instituțiile financiare nebancale au demonstrat, pe parcursul ultimilor ani, în special în perioadele de criză economică, că au un avantaj competitiv major comparativ în adresarea grupurilor sociale vulnerabile. Casele de ajutor reciproc, atât cele pentru pensionari, cât și cele pentru salariați, deși nu oferă microcredite în sensul consacrat, realizează activități de creditare cu impact social semnificativ și au un bun potențial pentru a-și extinde activitatea și în domeniul microcreditării. Pentru analize au fost utilizate date din rapoarte europene și proiecte de cercetare realizate de ICCV și în care a fost evaluat sectorul economiei sociale pentru analiza structurilor care oferă credite diferitelor grupuri sociale vulnerabile, în scopul de a evalua capacitatea acestora de a furniza sustenabil microcredite. Un alt aspect evaluat este eficiența fondurilor structurale europene sau a altor instrumente financiare europene (cum ar fi programul Jasmine, Jeremie) pentru sprijinul dezvoltării sectorului microcreditării. Analiza se încheie cu identificarea principalelor vulnerabilități ale sectorului microcreditării la nivel european și național.

***Cuvinte-cheie:** grupuri sociale dezavantajate, microcredite, incluziune socială, coeziune socială.*

INTRODUCERE

În mod obișnuit, termenul de „microcredit” este folosit pentru a desemna o formă de sprijin larg utilizată în țările aflate în curs de dezvoltare din Asia, Africa sau America Latină, ca instrument de suport pentru persoanele sau grupurile sărace, sub

Adresa de contact a autorului: Daniel Arpinte, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: arpinte@gmail.com.

¹ Această lucrare este elaborată și publicată sub auspiciile Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, ca parte din proiectul co-finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013 în cadrul proiectului Pluri și interdisciplinaritate în programe doctorale și postdoctorale Cod Proiect POSDRU/159/1.5/S/141086.

forma unui împrumut de mică valoare pentru dezvoltarea unei activități economice. Utilizarea microcreditului ca instrument de reducere a sărăciei își are originea în inițiativa *Grameen Bank* (Bangladesh), care și-a propus să reducă sărăcia prin mici împrumuturi acordate populației din mediul rural. Microcreditul este, în Bangladesh sau India, principalul instrument de reducere a sărăciei. În 2011, *Grameen Bank* acordase 8,35 milioane de împrumuturi, 97% dintre beneficiari fiind femei. Totuși, programele de microcreditare centrate pe reducerea sărăciei replicate în alte țări în curs de dezvoltare au dovedit a avea o contribuție modestă în incluziunea socială a grupurilor dezavantajate (Karnani, 2007, Sandberg, 2012, Westover, 2001, Hulme, 2000). Trebuie menționat însă că sectorul microcreditării orientat către dezvoltare antreprenorială s-a dovedit a fi unul de succes, exemplul fiind statele din estul Europei unde, după 1990, au fost inițiate primele activități de microcreditare în cadrul unor programe internaționale de suport, sau la inițiativa unor instituții financiare bancare sau nebankare, cu experiență în domeniul microcreditării.

În UE, microcreditul este definit de către Comisia Europeană ca un împrumut rambursabil, cu o valoare maximă de până la 25 000 euro, destinat microîntreprinderilor (companii cu până la 9 angajați, inclusiv), șomerilor sau persoanelor inactive care doresc să înceapă o activitate economică pe cont propriu și care nu au acces la un împrumut bancar de pe piața liberă. Comunicarea Comisiei Europene COM (2007) 708 – *A European initiative for the development of micro-credit in support of growth and employment* – stabilește ca elemente definitorii ale microcreditului:

– *grupul-țintă*: micii antreprenori, angajații pe cont propriu și persoanele excluse social care nu pot accesa sursele tradiționale de capital din cauza condițiilor de eligibilitate, în special a lipsei sau a insuficienței garanțiilor;

– *obiectul*: crearea sau extinderea de activități generatoare de venit, crearea de locuri de muncă sau microîntreprinderi, este condiționată de finanțarea investiției inițiale sau a capitalului de lucru;

– *valoarea redusă a creditului*, în acord cu capacitatea de îndatorare a beneficiarului. În medie, în 2007, valoarea unui microcredit a fost de 7 700 euro, însă valoarea maximă care poate fi acordată este de 25 000 euro;

– *proceduri flexibile de creditare și un proces de suport activ din partea instituției de creditare*, în special în faza de demarare a activității economice creditate, prin mentorat și consultanță pentru dezvoltarea afacerii.

Componenta de incluziune socială este principalul aspect care distinge microcreditarea de alte tipuri de creditare, de volum similar (Mirko și alții, 2012). Adicional criteriilor stabilite de Comisia europeană, o analiză a caracteristicilor instituțiilor financiare non-bancare din domeniul microcreditării (Dieckmann, 2008) diferențiază activitatea acestora de instituțiile bancare prin:

- accentuarea orientării către impactul social al creditelor,
- asumarea unor riscuri mai ridicate, prin acordarea de credite negarantate;

- costul ridicat al activității de creditare, generat de componenta de suport pentru clienți, dar și de dimensiunea redusă a creditelor și perioada, în general mică, pentru returnarea sumelor împrumutate;
- proceduri personalizate pentru evaluarea cererilor și acordarea efectivă a creditului.

Toate acestea conduc la un cost sensibil mai mare al creditului, tradus deci într-o dobândă mai ridicată decât în cazul creditelor clasice. Costul mai mare al creditului se compensează însă prin impactul social generat, în special prin eficiența sa ca mijloc de creștere a ocupării. Comparativ cu măsurile pasive, costul pentru fiecare loc de muncă creat este mai mic în cazul microcreditelor (COM (2007) 708). Suportul pentru acordarea unui microcredit se justifică, conform estimării Comisiei Europene, chiar și în condițiile în care locurile de muncă create sunt menținute numai un singur an. De asemenea, activitățile dezvoltate prin microcreditare se dovedesc a fi sustenabile pe termen mediu sau lung. Peste 60% dintre activitățile economice care au fost inițiate cu ajutorul unui microcredit au fost menținute mai mult de doi ani după înființare.

Cu o definiție extinsă a microfinanțării (termen intersanjabil cu microcreditarea, pentru activitatea de *împrumut*) operează CGAP (the Consultative Group to Assist the Poor), un parteneriat al celor mai importante instituții care promovează microcreditarea, inclusiv Comisia Europeană, Banca Mondială, USAID sau bănci regionale de dezvoltare. Prin microfinanțare se oferă servicii financiare micilor antreprenori sau persoanelor excluse financiar și care constau în credite, asigurări sau forme de economisire, cu scopul de a oferi suport pentru reducerea riscurilor financiare sau pentru finanțarea unor activități economice. În categoria instituțiilor care oferă suport se află nu doar bănci, instituții financiare ne-bancare sau cooperative de credit, ci și ONG sau alte structuri care oferă servicii financiare, în special categoriilor sociale vulnerabile. În ultima categorie putem include Casele de Ajutor Reciproc pentru salariați sau pensionari, structuri care nu oferă microcredite în sensul definit de lege (Legea 93 din 2009 privind instituțiile financiare nebankare), dar care au un potențial foarte bun pentru a dezvolta instrumente financiare de suport pentru categoriile vulnerabile social.

STADIUL ACTUAL AL SECTORULUI MICROREDITĂRII ÎN UE

Sectorul microcreditării în Europa este subdezvoltat și fragmentat (Helmut și alții, 2013) comparativ cu Asia, America de Sud sau Africa, unde microcreditarea este un instrument larg utilizat pentru reducerea sărăciei și promovarea activităților economice pe cont propriu. Este un instrument relativ recent utilizat, mai întâi în statele est europene, unde a fost folosit de instituții internaționale sau instituții bancare specializate în microcreditare, mai întâi pentru inițiative de reducere a sărăciei și, mai târziu, pentru dezvoltarea antreprenoriatului (Carboni B. J. și alții, 2010).

A fost ulterior preluat și de către o parte dintre statele din Europa de Vest, unde, însă, utilizarea sa este nesistematică și mai puțin extinsă decât în Est. În medie, numărul anual de microcredite acordate în statele din Europa de vest este de peste 5 000, iar în cele din Europa de Est de peste 20 000. Conform Comisiei Europene (COM (2007) 708), la nivelul UE15 cererea potențială este de 550 000 de microcredite, totalizând 5,6 miliarde euro, iar la nivelul UE27, de 700 000 microcredite, bugetul necesar fiind de 6,1 miliarde. Diferența valorii medii a microcreditului pentru cele două tipuri de estimări este dată de diferențele la nivel național, UE27 incluzând statele cu valori mai mici ale microcreditului. O estimare mai recentă (2014) arată că în UE27 exista potențial pentru 5,1 milioane beneficiari (șomeri, potențiali antreprenori, angajați pe cont propriu, microîntreprinderi) cu un necesar de finanțare de 41,6 miliarde euro.

Ambele estimări ale Comisiei Europene arată că țările est-europene au atât un sector mai dezvoltat al microcreditării (și implicit un număr mai mare de beneficiari), cât și o cerere potențială sensibil mai mare decât cele din Vest. De altfel, există o dihotomie între Vestul și Estul Europei nu doar în privința dimensiunii medii a microcreditului care poate fi atras de către un potențial beneficiar, ci și a tipului de organizații care oferă microcredite (spre exemplu, pondere mai mare de ONG sau bănci în vest, instituții financiare nebankare în est), finalitatea activității de creditare (componentă de incluziune socială explicit susținută în Vest vs. profitabilitate în Est) (Mirko și alții, 2012).

PROGRAME EUROPENE DE SUPT AL SECTORULUI MICROREDITĂRII

La nivel european, formele de suport pentru susținerea microcreditării rămân modeste, deși sectorului îi este atribuit *un rol semnificativ în promovarea incluziunii sociale*. Principalul program este Facilitatea de Garantare pentru întreprinderile mici și mijlocii creată în 2000, JEREMIE (Joint European resources for micro- to medium enterprises), căruia i se adaugă programul de asistență tehnică JASMINE (Joint Action to Support Microfinance Institutions in Europe).

Programul JEREMIE este o inițiativă care oferă statelor membre posibilitatea de a utiliza o parte din fondurile structurale pentru finanțarea IMM-urilor prin participare de capital, împrumuturi sau garanții. Inițiativa este dezvoltată de către Comisia Europeană și Fondul European de Investiții. JEREMIE acordă garanții, fără cost, care acoperă 80% din valoarea facilității. Inițiativa nu vizează în mod explicit sectorul microcreditării, dar are un impact semnificativ în susținerea acestuia.

Programul de asistență tehnică JASMINE a oferit, în perioada 2008–2013, servicii de suport pentru instituțiile de credit beneficiare selectate de către Fondul European de Investiții. Programul a fost inițiat în baza Comunicării Comisiei Europene – COM (2007) 708. După Germania (cu 11 beneficiari), România a avut cele mai multe instituții participante în program: șapte instituții financiare nebankare,

o bancă și o instituție guvernamentală (AIPPIMM – Agenția pentru Implementarea Proiectelor și Programelor pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii).

Prin *Progress Microfinance*, creat în 2010, Comisia Europeană a alocat 100 milioane euro pentru creditarea microîntreprinderilor și persoanelor angajate pe cont propriu care nu aveau acces la mijloace tradiționale de finanțare. La finalul anului 2013 erau înregistrate 9 000 de microcredite, totalizând 80 milioane euro. Pentru perioada 2014–2020, *Progress Microfinance* are un buget de 193 milioane euro (21% din Programul european pentru ocuparea forței de muncă și inovare socială – EaSI) și va aloca câte 45% pentru microfinanțare și antreprenoriat social, iar restul de 10% pentru proiecte transsectoriale. Obiectivele *Progress Microfinance* sunt:

- de creștere a accesului la microfinanțare a grupurilor vulnerabile;
- de creștere a capacității furnizorilor de microcredite și de sprijin a dezvoltării

întreprinderilor sociale prin facilitarea accesului acestora la finanțare. Comparativ cu programarea financiară anterioară, componenta aduce nou susținerea capacității instituțiilor de microcreditare și sprijinul acordat întreprinderilor sociale.

Actualele forme de suport (acordarea de garanții, asigurarea unor linii de finanțare și programul de asistență tehnică) rămân modeste, raportate la dimensiunea sectorului și la estimările potențialului de dezvoltare a sectorului microcreditării.

MICROCREDITAREA ÎN ROMÂNIA

La nivel național, la sfârșitul anului 2008 erau active 20 000 de microcredite², totalizând 80 milioane euro, necesarul de finanțare pentru cererea potențială fiind estimat la 700 milioane euro (Mirko și alții, 2012). Autorii aceluiași raport de evaluare a sectorului microcreditării în UE arată că în Europa de Est, în special în România și Ungaria, activitatea de microcreditare este orientată aproape exclusiv către susținerea afacerilor (Mirko și alții, 2012). Afirmarea este parțial corectă, întrucât se referă la microcredite din perspectiva sumei alocate (până la 25 000 euro), fără a face o analiză în detaliu a activității de creditare a CAR-urilor sau a Cooperativelor de credit, care au, fie din perspectiva tipologiei clienților, fie a specificului activității, un rol important pentru incluziunea socială. O cercetare a ICCV care a vizat CAR-urile și cooperativele de credit din regiunile Sud-Est Oltenia și Sud Muntenia (Arpinte et al., 2010) arăta că activitatea acestora are un impact social semnificativ, accentuat de reorientarea activității de creditare din perioada crizei economice. Acestea și-au consolidat activitatea în mediul rural sau pentru potențiali clienți mai puțin atractivi pentru bănci (venituri mici, deci potențial de îndatorare redus). Astfel, în condițiile în care sectorul bancar și-a restrâns semnificativ activitatea, volumul activității CAR-urilor și cooperativelor de credit

² Sunt excluse creditele pentru uz personal, așa cum sunt acordate majoritatea împrumuturilor de către CAR-uri.

din cele două regiuni a crescut cu aproximativ 15%, deși normele de creditare cu care operează IFN-urile au fost înăsprițe în acea perioadă. Deși CAR-urile acordă preponderent împrumuturi pentru acoperirea unor nevoi personale, există și situații în care sumele împrumutate sunt utilizate pentru finanțarea unor activități economice sau a unor lucrări agricole. În privința împrumuturilor pentru uz personal, deși nu există date cu privire la destinația sumelor împrumutate, din interviurile realizate într-o cercetare la nivelul a două regiuni (Arpinte și alții, 2010) cu reprezentanți ai CAR-urilor de pensionari și salariați, reiese că o pondere ridicată a împrumuturilor sunt contractate pentru plata studiilor, a unor tratamente medicale sau pentru realizarea unor investiții în confortul locuinței, așadar vizează în bună măsură reducerea riscului de excluziune socială. CAR-urile, în special cele pentru pensionari oferă și o serie de servicii suplimentare membrilor, în anumite condiții, având un rol semnificativ în prevenirea excluziunii sociale. Studiile realizate în ultimii ani (Arpinte și alți, 2010; Stănescu și alții, 2011; Constantinescu, 2012; Barna, 2014) arată că activitatea de creditare a CAR-urilor a crescut constant, chiar și în anii de criză economică accentuată, numărul de membri și volumul creditării fiind în creștere.

Activitatea de microcreditare, conform definiției Comisiei Europene, se realizează în România prin intermediul Cooperativelor de Credit, a instituțiilor financiare nebankare și a băncilor.

COOPERATIVELE DE CREDIT

Sunt organizate sub forma unor asociații de persoane fizice care au ca scop întraajutorarea membrilor. Organizarea acestora este reglementată de OUG 99 din 2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului. Un aspect important al funcționării cooperativelor de credit este că acestea nu-și pot suprapune activitatea teritorială cu alte cooperative de credit, prevederea legală facilitând componenta socială, în lipsa presiunii concurenței specifice directe și care ar fi accentuat eficiența financiară în detrimentul derulării activității de creditare orientată preponderent către grupuri sociale vulnerabile. Un alt element definitiv al activității acestora este mecanismul de întraajutorare între cooperative constituit prin Casa Centrală a Cooperativelor de Credit și care asigură supravegherea sectorului și suportul necesar în activitatea de creditare.

Cooperativele de credit au cunoscut un declin accentuat în perioada 2005–2009, când numărul acestora s-a redus de la 132 la 65. Însă, pentru cooperativele active, din 2007, principalii indicatori economico-financiarți au evoluat pozitiv până în 2011, când au scăzut semnificativ veniturile, însă au crescut depozitele atrase cu aproximativ 25% (Constantinescu, 2012; Barna, 2014). Două treimi din creditele cooperativelor de credit sunt acordate în mediul rural, sumele împrumutate fiind utilizate preponderent pentru finanțarea lucrărilor agricole.

INSTITUȚIILE FINANCIARE NEBANCARE

Funcționează în baza Legii 93 din 2009 privind instituțiile financiare nebankare și sunt organizate ca societăți comerciale pe acțiuni. Includ toate societățile care oferă servicii de creditare, inclusiv credite nebankare de consum (ex.: *Provident*). Cele mai importante IFN-uri (*Patria Credit*, *Vitas România*, Societatea de Finanțare Rurală *FAER*, *Opportunity Microcredit*) au avut inițial acționariate formate din agenții sau organizații cu experiență semnificativă în microfinanțare la nivel internațional (ex.: *Romanian American Enterprise Fund* și *Balkan Accession Fund* în cazul *Patria IFN*, dar care și-a început activitatea în cadrul unui program *World Vision International*; *Vitas Group* și *Global Communities* la *Vitas România*; *Opportunity International*, *Oikocredit Asociația Izvor* pentru *Opportunity Microcredit*). Activitatea acestora este concentrată preponderent în creditarea producătorilor agricoli. Cel mai mare IFN, *Patria Credit*, a acordat în 2013 aproximativ 5 000 de credite, cu o valoare de 35 milioane euro.

BĂNCILE

Oferă și forme de împrumut apropiate de caracteristicile unui microcredit, însă nu vizează în mod explicit componenta de impact social. Singura bancă specializată în microcredite, și care a fost inclusă și în programul de asistență tehnică *JASMINE*, este *ProCredit Bank* și care își desfășoară activitatea și în America Latină, Africa și Europa de Est. Ca și IFN-urile, *ProCredit Bank* își concentrează activitatea de creditare în mediul rural. Alte bănci implicate în gestionarea garanției *JEREMIE* pot acorda, de asemenea, microcredite, însă nu vizează în mod explicit acest sector, ci oferă suport micilor antreprenori pentru inițierea și dezvoltarea activităților economice.

CÂTEVA CARACTERISTICI ALE SECTORULUI MICROREDITĂRII DIN ROMÂNIA

Evaluările recente ale sectorului microcreditării (Mirko și alții, 2012; Helmut și alții, 2013; Helmut și Alessio, 2009, 2014; Carboni și alții, 2010) arată că România are una dintre cele mai dezvoltate piețe ale microcreditului din Europa de Est. Activitatea instituțiilor de microcreditare (inclusiv *CAR*-urile) este concentrată în mediul rural, având un potențial semnificativ de incluziune socială. De asemenea, România și Franța sunt singurele state europene care au legislație specifică în domeniul microcreditării. Un stadiu similar de dezvoltare a sectorului microcreditelor îl au și celelalte state est-europene, care în pofida diferenței dintre volumul microcreditelor acordate și potențialul estimat al pieței, este mai avansat

decât în statele vest-europene (Helmut și Alessio, 2009). Sectorul microcreditării este sustenabil, performant (rata de returnare a împrumuturilor este de 99%), cu perspectivă de creștere importantă, conform estimărilor Comisiei Europene. Deși nu beneficiază de forme de suport consistente, microcreditarea în România s-a dezvoltat constant pe parcursul ultimilor ani, tendință neîntreruptă de perioadele de criză economică. Un aspect important este orientarea către grupurile sociale vulnerabile și către dezvoltarea și susținerea antreprenoriatului în mediul rural.

PUNCTE SLABE ALE SECTORULUI MICROREDITĂRII

Evaluarea finală a programului european de suport a microcreditării JASMINE identifică o serie de puncte slabe ale sectorului microcreditării. Și alte rapoarte de cercetare (Mirko și alții, 2012; Helmut și alții, 2013; Helmut și Alessio, 2009) confirmă faptul că sectorul microcreditării la nivel European (cu o serie de particularități pentru estul și vestul Europei), prezintă o serie de vulnerabilități și deficiențe. Sintetizând, acestea sunt:

Lipsa accesului la finanțări stabile pentru garantare sau finanțare directă a liniilor de creditare. Cu excepția *Progress Microfinance* și a inițiativei JEREMIE (care oferă ajutor în mod indirect și neintenționat sectorului microcreditării), la nivel european nu mai există alte forme de suport disponibile. Lipsa resurselor face dificilă extinderea activității de creditare către grupurile excluse financiar, care nu au acces la garanții sau care prezintă risc ridicat pentru activitatea de creditare.

Lipsa procedurilor și a unui cadru legislativ coerent, unele state neavând niciun fel de prevederi specifice pentru microcreditare. Cu excepția României și Franței, celelalte state reglementează microcreditarea cu legislația din domeniul bancar, fără a avea acte normative specifice. Activitatea de creditare este astfel supusă regulilor care nu admit riscurile pe care le presupune creditarea persoanelor aparținând grupurilor sociale vulnerabile. Este și motivul pentru care ONG au ponderea cea mai mare a structurilor de microfinanțare în Europa de Vest.

Potențial redus de autosusținere în cazul instituțiilor de credit din Vestul Europei, încă puternic susținute de donatori (2014). Spre deosebire de Europa de Est, unde sectorul microcreditării funcționează fără sprijin financiar semnificativ, majoritatea structurilor de microcreditare din Europa de Vest nu sunt profitabile și nu sunt sustenabile în lipsa unei surse externe de finanțare. Excepție face activitatea bancară de microcreditare, semnificativ mai dezvoltată în Italia, Spania sau Belgia (Mirko și alții, 2012; Carboni și alții, 2010).

Lipsa măsurilor de suport pentru alternative de finanțare (ex. crowdfunding). Platforme de *crowdfunding* sau proiecte individuale care utilizează această formă de finanțare cunosc o dezvoltare rapidă în ultimii ani, deși lipsesc măsurile de reglementare a sectorului care să vizeze atât protecția donatorilor, cât și a beneficiarilor finanțărilor. Comisia Europeană se află în stadiul explorării activităților de *crowdfunding*,

însă nu au fost încă elaborate concluzii pentru eventuale măsuri de suport a domeniului.

La nivel național, deși sectorul microcreditării este printre cele mai dezvoltate la nivel european și este sustenabil pe termen lung, fiind independent de forme de suport externe, există o serie de puncte slabe, care pot afecta potențialul de creștere.

Lipsa suportului specific pentru sectorul creditării. La nivel național au fost alocate sume semnificative pentru dezvoltarea economiei sociale, însă structurile de creditare au beneficiat indirect de finanțare, activitățile de microcreditare nefiind eligibile. Accesul la liniile de finanțare a fost limitat de definirea ambiguă a entității de economie socială care a exclus cooperativele de credit sau CAR-urile din rândul structurilor eligibile pentru finanțare (Stănescu și alții, 2013). Autorii raportului susțin ipoteza și prin faptul că în structura partenerilor și aplicanților proiectelor europene, asociațiile, fundațiile dețin majoritatea. Programele europene dedicate (JEREMIE, *Progress Microfinance*) sunt insignifiante în raport cu potențialul de creștere al pieței microcreditelor. Accesul la finanțări europene ar face posibilă implementarea unor proiecte de suport complexe, care să asigure accesul persoanelor care aparțin grupurilor vulnerabile la resursele financiare necesare dezvoltării unei activități economice, dar și suport complementar pentru a reduce vulnerabilitatea acestora și riscul de a deveni dependenți de servicii sociale care oferă suport de tip pasiv. Programul Operațional Capital Uman propune o serie de instrumente de intervenție în domeniul susținerii antreprenoriatului care vizează grupurile sociale vulnerabile, în special romi, tineri cu oportunități reduse (NEETs – Not in Education, Employment, or Training) sau persoane cu dizabilități. Formele de suport vizate sunt creditarea structurilor de economie socială (deși documentele oficiale menționează acordarea de microcredite, valoarea finanțării poate fi de până la 500 000 lei), finanțări pentru dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor sau pentru creșterea ocupării persoanelor cu handicap. În ansamblu, un aspect pozitiv este utilizarea generoasă a finanțărilor nerambursabile pentru dezvoltarea antreprenoriatului pentru cele mai vulnerabile grupuri, însă nu sunt menționate măsuri pentru susținerea sectorului microcreditării. Probabil, o astfel de orientare ar fi asigurat extinderea activității de microcreditare a instituțiilor bancare sau nebancale, cu expertiză în gestionarea unor proiecte de antreprenoriat pentru categorii sociale vulnerabile. În forma actuală, autoritatea de management asigură un flux suplimentar de fonduri, fără expertiza necesară în gestionarea unor forme de suport financiar care implică și mentorat sau suport pentru dezvoltarea afacerilor. Un alt aspect sensibil este abordarea specifică instituțiilor care gestionează fonduri europene și care impun reguli administrative sufocante și imposibil de gestionat de solicitanții fără experiență.

Insuficiența suportului pentru persoanele nebancale și expuse excluziunii sociale. Cea mai facilă formă de împrumut pentru persoanele nebancale este oferită de către IFN-urile specializate în creditarea de consum. O astfel de alternativă prezintă un risc semnificativ pentru accentuarea dificultăților financiare

ale celor împrumutați, din cauza condițiilor dezavantajoase cu care sunt contractate împrumuturile (dobânzi foarte ridicate, sistem restrictiv de returnare a sumelor împrumutate). Extinderea microcreditării nu se poate face decât prin asumarea unui risc mai ridicat al activității de creditare, acoperit prin garanții oferite de către stat sau din fonduri europene. În cazul în care se adresează persoanelor vulnerabile social este necesară dezvoltarea competențelor minime financiare, aspect esențial pentru a asigura incluziunea socială a acestora (Karacsony, 2012).

Componenta de suport social insuficient dezvoltată. Adițional insuficienței orientări către persoanele nebankabile, sectorul microcreditării este insuficient corelat cu sectorul serviciilor sociale cu care pot fi dezvoltate programe integrate de suport pentru incluziunea socială a beneficiarilor din zona asistenței sociale (ex.: beneficiari de venit minim garantat, șomeri pe termen lung, persoane cu handicap cu venituri mici, tineri care părăsesc sistemul de protecție a copilului, persoane care au ispășit o pedeapsă privativă de libertate). Astfel de credite presupun finanțare externă consistentă, având un grad de risc mai ridicat, dar și costuri asociate mentoratului și suportului clienților sensibil mai mari. Un exemplu foarte bun este cel al Caselor de Ajutor Reciproc pentru Pensionari care oferă o serie de servicii cu caracter social membrilor aflați în situații explicit formulate în lege. Încurajarea unor astfel de structuri de creditare să-și extindă serviciile sau să creeze parteneriate cu furnizori de servicii sociale poate asigura șanse mai bune planurilor de intervenție pentru persoane sau grupuri în dificultate. Nevoia de suport financiar este adesea dublată de o serie de vulnerabilități sau probleme care solicită intervenție specifică și specializată.

CONCLUZII

Sectorul microcreditării are un potențial enorm pentru sprijinirea sustenabilă a incluziunii sociale a diferitelor grupuri țintă. Este cu certitudine mai eficient decât alte măsuri active sau pasive de protecție a celor vulnerabili, aspect confirmat de către evaluările Comisiei Europene. Investițiile susținute prin microcreditare dovedesc a avea sustenabilitate pe termen mediu și lung, aproape două treimi dintre activitățile economice finanțate fiind viabile la doi ani după creditare. Fără măsuri speciale de suport se adresează preponderent unor grupuri vulnerabile și susține creditarea unor activități economice care nu sunt atractive pentru sistemul bancar clasic și care, altfel, ar fi excluse de la oportunități de dezvoltare. În cazul României, microcreditarea susține în special activitățile economice din mediul rural, în special ale micilor fermieri.

Sectorul microcreditării din România prezintă un potențial enorm pentru dezvoltare, fiind unul dintre cele mai dezvoltate, comparativ cu celelalte state europene. În mod natural se adresează unor categorii vulnerabile și vizează preponderent mediul rural. Complementar, CAR-urile, deși nu oferă microcredite, indică un bun potențial pentru a dezvolta activități de suport pentru grupurile

vulnerabile și au capacitatea de a-și extinde serviciile și în domeniul microcreditării. Un avantaj major al acestora este, cel puțin în cazul CAR-urilor pentru pensionari, componenta de suport social accentuată. Un astfel de potențial ar trebui exploatat având în vedere că sectorul microcreditării poate fi o alternativă imediată la sectorul serviciilor de asistență socială, încă insuficient dezvoltat.

BIBLIOGRAFIE

- Arpinte, D., Cace, S., Scoican, A.-N., *Economia Socială în România – două profiluri regionale*, București, Editura Expert, 2010.
- Barna, C., *Atlasul economiei sociale. România, 2014*. Institutul de Economie Socială, 2014.
- Carboni, B. J., Calderón, M. L., Garrido, S. R., Dayson, K., Kickul, J., *Handbook of Microcredit in Europe*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 2010.
- Constantinescu, Ș., *Atlasul Economiei Sociale. România 2012*, Institutul de Economie Socială, 2012.
- Dieckmann, R., *Microfinance: An emerging investment opportunity*, Deutsche Bank Research, 2008.
- Helmut, K.-E., Alessio, C., *Microfinance in Europe. A market overview*, Luxemburg, European Investment Fund, 2009.
- Helmut, K.-E., Frank, L., Salome, G., *European Small Business Finance Outlook*, Luxembourg, European Investment Fund, 2013.
- Hulme, D. *Is microdebt good for poor people? A note on the dark side of microfinance*, în „Small Enterprise Development”, no. 11, 2000, pp. 26-28.
- Karacsony, S., *Financial inclusion for the Roma: banking as a key to social progress*, Open Society Foundation, 2012.
- Karnani, A. G., *Employment, not microcredit, is the solution*, în „Ross School of Business Paper”, no. 1065, 2007.
- Mirko, B., Michael, U., Benjamin, S., *Overview of the microcredit sector in the European Union*, European Investment Fund, 2012.
- Sandberg, J., *Mega interest on Microcredit: Are Lenders Exploiting the Poor?*, în „Journal of Applied Philosophy”, no. 29, 2012, pp. 169-185.
- Stănescu, S. M., Asiminei, R., Virjan, D., *Raport de recomandări al economiei sociale. România 2013*, București, ADD Media Communication, 2013.
- Stănescu, S. M., Cace, S., Alexandrescu, F., *Între oportunități și riscuri: oferta de economie socială în regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, București, Editura Expert, 2011.
- Westover, H., *Trickle-up economic development: a critical examination of microfinance programs*, în „Int J Environ Cult Econ Social Sustain”, no. 6, 2001, pp. 1-10.
- *** Evaluation of JASMINE technical assistance pilot phase. ICF GHK, Research Report for European Commission, Directorate-General for Regional and Urban Policy, Brussels, 2014.

The paper investigates the potential of microcredit sector in Europe, and particularly in Romania, to provide support for vulnerable groups. Although at European level the microcredit sector is severely undeveloped, in Romania it has a great potential for development under social economy sector. The credit cooperatives and the non-banking financial institutions demonstrated during the last years, particularly under the economic turbulence period, their competitive advantages in addressing categories that are usually avoided by traditional loaning entities. The mutual aid associations, both for employees and for retired people, although do not provide microcredits, their lending activity has a significant impact,

and they have a good potential to expand their activity in microcredit area. For this analysis have been used data from European reports and research projects conducted by RIQL, focused on evaluation of social economy sector, for analyses of social economy entities involved in providing loans to the potential vulnerable groups in order to evaluate their potential to develop their activities in this regard. Another evaluated aspect is the efficiency of European Structural Funds or other specific European instruments (like Jasmine and Jeremie) in supporting the sector development and its focus on social component. The article lists in its end the main weaknesses of the microcredit sector at European and national level.

Keywords: *socially disadvantaged groups, microcredit sector, social inclusion, social cohesion.*